

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת צו-זכור, תשע"ד
מספר 1060מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

פרשת צו דניאל שפרבר

כיסוי עברות ועבריינים או פרסומם

בויק' ו:יז-יח אנו קוראים: "וַיִּדְבֹר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תֹּכַח הַחֲטָאת בְּמָקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה תִּשְׁחַט הַחֲטָאת לְפָנַי ה' קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא". על פסוק זה אומר ר' לוי בשם ר' שמעון בן לקיש בירושלמי יבמות (ח', ג'): "במקום אשר תִּשְׁחַט הָעֹלָה תִּשְׁחַט הַחֲטָאת לְפָנַי ה' – שלא לפרסם את החטאים". ומבאר בעל קרבן העדה: "לכך לא קבע לחטאת מקום בפני עצמו לשחיטתו, שלא יבינו הרואים שהוא חטאת, ומתבייש". את הרעיון שלא לפרסם חטאו של אדם כדי שלא לביישו מצינו בעוד כמה ממקורות חז"ל. לדוגמה, בבבלי סוטה (ל"ב, ע"ב) נאמר: "מפני מה תקנו תפילה (דהיינו העמידה) בלחש? כדי לא לבייש את עוברי עבירה. שהרי לא חילק הכתוב בין חטאת לעולה"¹. ופירש רש"י: "שלא לבייש את עוברי עבירה המתוודים בתפלתם על עבירות שבידם".

עוד ביאר בעל מדרש הגדול לויקרא שם: "שאינ מפרסמין את החטאים, כדי לקרב אותם לתשובה. ואין עוד קרבן שנאמר עליו שהוא במקום קרבן אחר מלבד האשם, שהוא כמו חטאת". ובמדרש תדשא² הרחיב עוד את הביאור מכוח הפסוק הבא אחריו (יט):

"[הכהן המחטא אתה יאכלנה] במקום קדש תאכל בחצר אהל מועד" – למה גזר לכהנים שלא לאכול חטאת הדיוט חוץ למקדש אלא בחצר אהל מועד? שלא ילמד אדם אחד מהן שחטא ההדיוט ההוא ויתבייש. כלומר הכוהן אוכל את חלקו בקרבן חטאת בחצר אוהל מועד ולא בחוץ כדי שלא יוכל לזהות את האיש אשר הביא את קרבן החטאת ולדעת שאכן הוא חטא.

וכאמור, תפילת העמידה בלחש כדי שלא ישמעו אנשים את בקשות היחידים לסליחה על עוונותיהם. כך מסביר הפירוש המיוחס לרש"י³ את האמור במסכת אבות (ה:ה), שאחד מעשרת הנסים שהיו בבית המקדש היה שהיו "עומדים צופים ומשתחוים רוחים" – כשהיו משתחוים לפני השכינה לבקש ולשאל כל אחד לפי צרכיו היה רוח בין אחד לאחד ד' אמות, "שלא ישמעו אחד תפילת חברו". עכ"ל. וכן במושב זקנים לבעלי התוספות בשם רב האי גאון:

דלכהי היה ריוח בין איש לחבירו ד' אמות, כדי שלא ישמעו כל אחד וידוי של חבירו ויתבזה עליו, שהתורה הקפידה לכסות על החוטא.

* הרב פרופ' דניאל שפרבר נשיא המכון הגבוה לתורה וחתן פרס ישראל לשנת 1992.

¹ אמנם הגמרא שם מקשה בהמשך: "ולא? והא איכא דמים, דם חטאת למעלה ודם עולה למטה! התם כהן הוא דידיע. והאיכא חטאת נקבה, עולה זכר! התם מיכסיא באליה". פירוש: והרי יש הבדל מקום לגבי זריקת דמים שאינם ניתנים באותו מקום, שדם חטאת ניתן למעלה ממחצית גובה המזבח, ודם עולה למטה ממחצית גובהו! ומשיבים: שם כהן הוא שיודע אבל אחרים שאינם עומדים שם אינם יודעים. ומקשים: והרי יש הבדל אחר הניכר לעין: חטאת היא נקבה, ועולה הוא זכר, ורואים אם מביא חטאת או עולה! ומשיבים: שם בחטאת מכוסה היא באליה (הנקבות של נקבה מכוסה תחת הזנב ולא ניכר). וראו ויק' ד:כד: "וְסִמְנֵי יָדָיו עַל-רֹאשׁוֹ הִשְׁעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-יִשְׁחַט אֶת-הָעֹלָה לְפָנַי ה' חֲטָאת הוּא". והוא בצפון, שנאמר בעולה בויק' א:יא: "וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לְפָנַי ה'".

² בית המדרש של א' יעלניעקי, מהדורה שניה ירושלים תפרח"י, ח"ג עמ' 182.

³ ויכלדר, הפולמוס "מי חיבר את פירוש רש"י לאבות", המבשר תורני, ו-יב בתמוז תשע"א.

כלל זה הקובע להכיר בכבודו של העבריין עד כדי לכסות על פני חטאו אינו פשוט כל כך. בכל המקורות שהובאו לעיל מדובר בעבריין אשר מבקש לשוב בתשובה, מביא את קרבנו או מתפלל בפני ה' בבקשת סליחה ומחילה. אבל מה בדבר מי שעומד בסורו ולא רואים בו רמזי תשובה? האם גם עליו נאמר שיש להסתיר את מעשיו הרעים? ובכן דברים מפורשים מצאנו בבמד"ר (כא: ד) בעניין פרסום שמו של זמרי (במד' כה: יד):

"ושם איש ישראל המוכה אשר הוכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני" – כשם שהקב"ה מתעסק בשבחן של צדיקים לפרסום בעולם, כך מתעסק בגנותן של רשעים לפרסום בעולם. פנחס פרסמו לשבח זמרי לגנאי. עליהם נאמר, "זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב" (משלי יז).

וכן כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (אבות, א: יז):

והחלק הרביעי, הוא הרצוי, והוא הדבור שבח המעלות ההגיוניות והמדודות, ובגנות המגרעות משני הסוגים יחד... שבח החכמים וספור חשיבות מעלותיהם כדי לחבב הנהגותיהם בעיני בני אדם וילכו באורחותם, ולגנות את הרשעים ומגרעותיהם, כדי להמאס מעשיהם וזכרם בעיני בני אדם, ויבדלו מהם ולא ילכו באורחותיהם.

ורבנו יונה כותב⁴:

ואם החוטא איש אשר איננו ירא מלפני הא-לקים, כמו הפורק מעליו עול, ואינו נזהר מעבירה אחת אשר כל שאר עמו יודע כי היא עבירה, מותר להכלימו ולספר בגנותו. כך אמרו רבותינו (ב"מ נ"ט, ע"א): "ולא תונו איש את עמיתו" (ויק' כה: יז) – "עם שאתך בתורה ובמצוות אל תוניהו (בדבריהם)". ואשר לא שת את לבו אל דבר ה' מותר להכלימו במעלליו ולהודיע תועבותיו ולשפוך בוז עליו. ועוד אמרו (יומא פ"א ע"ב): "מפרסמין את החנפים מפני חילול ה'". אבל אם נכשל בחטא על דרך מקרא, ורוב הימים דרכו להשתמר מעונו, אין לגלות על חטאו, כאשר בארנו, עכ"ל.

למדנו שמי שחוטא ועומד בחטאו וממשיך בדרכו הרעה מותר ואולי אף חובה לפרסם על מעלליו ברבים. פרסום זה נועד להרחיק אחרים ממנו וממעשיו. ומי שמקובל על ידי הרבים והם נמשכים אחריו, הפרסום אינו עברה אלא מצוות חובה להזהירם ולהרחיקם מן העברה.

אמנם כאן יש לשים לב לדברי אזהרתו של פרופ' נחום רקובר בספרו החשוב "גדול כבוד הבריות"⁵:

יש צורך בבחינה מדוקדקת ביותר בשאלות: אימתי, כיצד ובאיזו מידה מותר לבזות את הרשע? יש לוודא לפני פגיעה בעבריין, שהיחס כלפי העבריין אינו נובע מהתעלמות מכבוד האדם, ואף לא כתוצאה מפנייה אישית, אלא לשם מטרה שעניינה הוא ענישה או הרתעה, והכל תוך שקילת הערכים הנוגדים בזהירות מרבית.

יהי רצון שנדע ונשכיל את מי לפרסם ומתי לכסות.⁶

עורך: הרב ד"ר חיים טלבי
עריכה לשונית: ד"ר יצחק הילמן

⁴ **שערי תשובה**, שער ג' אות רי"ט.

⁵ ירושלים תשנ"ט, עמ' 40.

⁶ יש כמובן היבטים נוספים בסוגיה זו, כגון שאלת היחס לאיסור לשון הרע, רכילות, ועל כך ראו בחפץ חיים, הלכות איסורי רכילות, כלל ט', ואכמ"ל. וראו עוד בחוברת משרד המשפטים של נ' רקובר "מעמדו של עבריין שריצה עונשו", ירושלים תש"ל (ב"סדרת מחקרים וסקירות במשפט העברי" חוברת ה'), ולאחר מכן הורחב במידה רבה מאוד בספרו **תקנת השבים**: עבריין שריצה את עונשו, ירושלים תשס"ז. במיוחד ראו שם עמ' 88-93.